

SIDE 3: MENINGER

Kronikk og debatt
side 19 til 21

I tider som disse trekkes gamle økonomiske ideer frem i lyset.

Finanskriser

Erik S. Reinert
KRON OG MYNT

«En penny investert til fem prosent ved Kristi fødsel med rentesrente ville nå tilsvart en sum større enn verdien av 150 millioner jordkloder av rent gull. Uten rentesrente ville beløpet i dag være verdt sju shilling og 4,5 pence.» Dette regnet den engelske økonomen Richard Price ut i 1772. Siden noen sikkert sparte én penny i de dager, kan vi altså med en viss sikkerhet slå fast at finansøkonomien må ha brutt sammen noen ganger i mellomtiden; et typisk pyramidespill fordi det ikke er bærekraftig over tid.

Det rare er at cirka 1750 f. Kr. hadde matematikere under Kong Hammurabi i Mesopotamia allerede regnet ut at finansøkonomien ville måtte bryte sammen. De fikk derfor gjennomslag for at renteberegningen skulle nullstilles med ujevne mellomrom og all langsiktig gjeld slettes. Vi finner rester av dette i Det gamle testamentet under betegnelsen Jubelår.

Da David Ricardo noen tiår senere la grunnlaget for dagens økonomifag, skapte han ingen finanssektor. Det økonomifaget han skapte kom etter hvert tvert imot til å basere seg på en metafor der begrepet likevekt står helt sentralt og skaper illusjoner om automatisk harmoni istedenfor eksplosiv vekst av gjeld på den ene siden og tilgodehavender på den andre. I den tyske økonomitradisjonen skjeler man imidlertid klart mellom økonomien som bestående av to ulike deler, en realøkonomi av varer og tjenester og en finansøkonomi. Schumpeter kalte dem Vareverdenen (die Güterwelt) og det vi kan oversette med Sjetonger (Rechenpfennige). Standardteorien har en tendens til å se på disse to som en og samme sak. Underforstått hos Schumpeter er at verdien ikke ligger i sjetongene, i penger per se, men i de varer og tjenester som produseres og bare blir verdsett i penger.

Under normale forhold fungerer finansøkonomien som en helt nødvendig kilde til finansiering av innovasjoner, som et slags stillas som holder realøkonomien oppe. Finanskriser oppstår når «sjetongene» vokser uproporsjonalt raskere enn realøkonomien og samtidig overtar makten. Etter krisen i 1930-årene skrev Cambridge-økonomen Cecil

«Rentesrenten er verken den eneste eller den utløsende årsaken til finanskriser»

KRISER: Finanskriser oppstår når «sjetongene», selve pengene, vokser uproporsjonalt raskere enn realøkonomien og samtidig overtar makten. Her fra New York i 1929.

Pigou: «I gode tider er penger som et innpakningspapir rundt en nasjons økonomiske liv, et slør som vi må se gjennom for å se hva som virkelig foregår. Noen ganger manifesterer imidlertid dette passive sløret seg som en aktivt ond ånd; innpakningspapiret blir noe som kan eksplodere når som helst.»

Der er vi nå igjen, men siden den likevektsøkonomien som studeres ikke tar høyde for slikt hadde de fleste foretrakt at det kunne skje: «Finansmarkedene har tatt verdensøkonomien som gissel,» skrev Financial Times' sjefsøkonom Martin Wolf 17. september i år. I tider som disse trekkes altså gamle økonomiske ideer, som noen av oss gjerne ville hatt der hele tiden, igjen frem i lyset.

Rentesrenten er verken den eneste eller den utløsende årsaken til finanskriser, men den ligger alltid der i bakgrunnen. Carlota Perez har overbevisende argumentert for at en viktig mekanisme som skaper finansbobler er teknologiske gjennombrudd som skaper en illusjon om at tyngdeloven ikke gjelder lenger, og at alle firmaer på børsen skal verdsettes som teknologilederen, i vårt tilfelle Microsoft. Ofte er det nye finansinstrumenter, i utgangspunktet legitime, som bidrar til illusjonen om tyngdelovens opphevelse og som bærer boblen. I krisen i 1720 var det aksjer, nå er det derivater og hedge funds.

Den amerikanske økonomen Hyman Minsky forklarer oss verdensøkonomiens «finansielle skjørhet»; hvorfor det er

så vanskelig å slippe luften ut av disse ballongene eller boblene. Vi kan kalle det «liten tue velter stort lass teorien». Den utløsende faktor er et useriøst prosjekt (Minsky oppkalte dem etter eiendomsspekulanten Ponzi), som denne gangen er såkalte subprime boliglån. Prosjektet gjennomskues og banksystemet endrer oppførsel, istedenfor å fortsette å konkurrere aggressivt om markedsandeler trekker systemet inn likviditet. Dette rammer ikke bare de ikke-bærekraftige prosjektene, men også sunne prosjekter. Typisk var den banken som måtte reddes i England ikke engasjert i subprime boliglån.

«Dersom dere ikke gir oss likviditet til å fortsette pyramidespillet, ødelegger vi verdensøkonomien,» sier dagens finansmarkeder. Den engelske sentralbanksjefen Mervyn King stod lenge imot presset, og mente finansmarkedene selv måtte betale for sine dårlige risikovurderinger. To dager etter Martin Wolfs uttalelse om verdensøkonomien som gissel måtte King gi seg og «redde» finansmarkedet.

Kan vi sove trygt fordi alle verdens sentralbanksjefer og finansøkonomer har Hammurabi, Schumpeter, Perez og Minsky på nattbordet som Ole, Dole og Doffen har Hakkespettboken? Dessverre ikke.

Erik S. Reinert, siviløkonom/sosialøkonom og seniorrådgiver i Norsk Institutt for Strategiske Studier (NORISS).
ESR@nifo.no

PÅ TEPPE

I heisen

Så har også Rød Ungdoms leder Mimir Kristjansson blitt spurt av Dagsavisen

Klar for alvorsprat

om hvem han helst vil stå fast i heisen med:

– Mira Craig. Så jeg kunne overtalt henne til ikke å utgi flere album, og ikke strikke flere tåpelige klær selv.

Og sikkert bare derfor.

Rettsmann

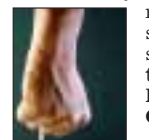
TV 2 har gjort Knut «Sputnik» Storbukås til kulturredaktør (!) i programmet «Rikets Røst». Redaktøren sier til Dagbladet:

– Når du spør meg, så har jeg ikke peiling på noen ting.

Rettsmann på rett plass.

Veiledning

Fellesforbundet har fått laget en kaotisk logo til neste ukes landsmøte, der den klassiske knyttneven med

Ikke sånn

rose er utstyrt med en svart pil og teksten **Denne side OPP.** En nødvendig påminnelse for å avverge at Kjell Bjørndalen & co skal stikke labben i lommen under avspying av Internasjonalen.

Eventyr

Kongen leste fra Soria Moria-erklæringen under trontalen i går, skriver NTB.

Det ligger i familien.

Sitt gode navn

– Hun ber bare om å bli behandlet slik alle næringsdrivende har krav på å bli behandlet, nemlig at **man ikke blir utnyttet kommersielt for det navn og den goodwill man har opparbeidet seg**, sa prinsesse Märthas advokat, Cato Schjøtz, i tingretten om boken «Märthas engler».

Etter flere år i bransjen har hun endelig klart å opparbeide seg et navn.